

ISKOLAKÉRDÉS

Irta: Lőrinc Péter

Kezdjük rögtön a dolgok közepén. Kisérettségiző kisdiakok jól tudják, hogy fehérre meszelt a Toldi anyja háza, mert a — bocsánat elfeledtem: — hányadik ének hányadik sorában, utal rá, a költő. Tudják azt is, milyen állatot véd és takar a Toldi nádasas. De ha felveted előttük a kérdést: milyen embert véd, takar és bújtat meg a nádas — rádvetik nagy kérdő szemük a kis diákok, cserzes diáklányok és szemlesütve elhallgatnak. Némelyük még talán ráhibázzik, hogy Toldi a nádaslakója. Toldi, egyedül, Toldi, a bujdosó, Toldi, hogy Toldi nem egymaga a bujdosó szegénylegény, saját hazájában jövevény — arra már rá nem hibázhatnak, mert erről soha sem hallottak: se irodalom, sem történelem órán. Hiszen a történelem tanára egyszerűen kifelejtette még a Gubecsek, Dózsák históriáját is és talán furcsálja, hogy akadnak akik a bujdosókra terelik figyelmét, a nádasokra, ahol réti farkas az ember is — és főleg az ember a réti farkas mindaddig, amíg meg nem oldja társadalmi kérdéseit, hogy testvérré, jó társsá szelídülhessen. Kit képvisel Toldi — csak egy iskolában tudtak rámutatni a nyitott szemű kisdiakok és hogy György, a testvér — az osztályellenséget is jelképezheti még egyelőre a feudális földesurat a jobbágyi-paraszti Miklóssal szemben, erre is csak egy nebuló tapintott rá. A többi csak rámutatott a fehérre meszelt kúriára — de amikor felvetődött a kérdés, kit ünnepelt a világ tegnap és ki írta a most olvasott szöveget, hát június 19-én nem tudta, nem ismerte a diák a Gorkij nevet. Talán azért — mert senki sem tanította meg rá. Talán azért mert senki sem tartotta számon — megielemlik-e az iskolai Gorkij-ünnepségen.

Észrevételeken, leszürt tapasztalatokon és tanúlságon át rögtön rátapinthatunk a problémák lényegére, mindarra amit már sokáig nem hiányolhatunk és főleg nem nélkülözhetünk. Mert mik a problémák? Probléma a tanár, — aki nincs, mert sokszor — ha van, sincs — probléma a megfelelő tanterv és program, probléma a tankönyv, ami nincs és ami rámutatna a dolgok lényegére, velejére; probléma a környezet, amely a diákot formálja és formálja. A három pedig ez esetben tulajdonképpen csakugyan egy. Beilleszkedés a mába. Nehogy mértföldkövekre, évszázadokra lemaradjunk s üresen báméskodjunk rá a rajtunk átgázoló időre.

A környezet problémájáról talán máskor. Pedig nagyon-nagyon ráért már és rákíváncsodik ez a kérdés is gépem betűire. De az, hogy egyes iskolák egyes osztályainak egyes falairól, — tán el se hiszitek? — ilyen »parolák« rémitenek: Az idő pénz. Tanulj, hogy boldogulj. Ora et labora. Henyélő gazdának álmos a bérese... az már nem is csak a környezet, de talán az iskola vezetőségének, hatóságának, pl. az osztályfőnöknek is a kérdése.

A tanárkérdés legalább is három kérdés eredője. Most úgy adódik a kérdés, hogy 1) van-e elég tanár, 2) van-e elég kvalifikált tanár, 3) van-e nem csak papíros, bizonyítvány-kvalifikációjú, de tényleg is oda való, rátermett tanár — aki lát és tud megláttatni is. Aki ismeri a má, benne él és a traktor idején nem a leckét fedezi fel áldásos munkaeszköznek. (Vegytemben hallottuk, hogy az anyag tulajdonságai között elemekről és atomok bonthatatlanságáról, oszthatatlanságáról kérdezett a

tanár — elektrónok t. i. majd később kerülnek sorra s akkor majd utódja hadd cáfolja meg elődje állítását az atomok oszthatatlanságáról). Ha így vetjük fel a kérdést, talán azt hihetik sokan, külön-külön kell megoldani a kérdéseket: előbb hadd legyen csak elegendő tanár, majd azután kerülhet sorra a kvalifikáció megkövetelése. Némileg így is volna. Viszont a kettő annyira egy, hogy sokszor épen az a kvalifikált meglátó és meglátató tanár akinek nincs papíros-kvalifikációja. Tudásban is, módszerben is. Mert ha valaki — papíros-tanár szeméből jég fagyaszt és fagyasztja vissza a kikíváncozó szép szavakat diákból — felnőttből egyaránt, hát az nem láthat és nem láttathat. A részvétlenség — hervaszt és talán nem csak a gyerek szempontjából legnagyobb bűn a lehervadt mozdulat. Tanári vizsgát tett minősített tanár is felteheti a nehezen érthető, elvont kérdést, hogy azután kívárvia, a fagyott levegőben a diák feleletét, anélkül, hogy akár szóval, tekintettel is kicsalogatná azt belőle és a kínos csend jegességében az egész osztályt gondolatnélküliségbe bénítsa. Rátermettség, önmagát beléadás őszinte magaadás, leleményesség, feltalálási és beletalálási készség, szeretet: gyermek- és tudományszeretet, életszeretet, haladás és fejlődés-szeretet: ezek azok a nyers és nem iskolában tanult tulajdonságok, amelyek nincsenek bizonyítványhoz kötve, amelyeket a bizonyítvány nem hívhat életre. De hol van az megírva, hogy ilyen rátermett ember nem mehet tanári pályára, hogy a pedagógiai szaktudás tudatosítsa azután benne és medert szabjon benne a felbuzgó pedagógiai jó édes tejforrásoknak?! Szaktudással elmélyített és tudatosított rátermettség, az ösztönös tapasztalatok tudatos általánosítása — erre van szükség: a gyakorlat és elmélet ösztönösség és tudatosság kapcsolására. Az odavalók iskoláztatására.

Igyekeznek majd mielőbb az egyik vagy másik tulajdonságot, az elméletet a gyakorlathoz, a gyakorlatot az elmülethez megszerezni. Egyelőre — minél több odavaló ember jeletkezzen az iskolába, minél több odavaló ember iratkozzon be az egyetemre. Az ösztöndíj meg fogja könnyíteni a tanulmányait, meg fogja adni az anyagi eszközök lehetőségét. És addig is — a gyakorlat is ad bizonyos rutint, ha igazgatók és más szakemberek irányítják ezt és nem hagyják, hogy téves utak morosságába merevedjen. És a központi irányítók is többet tartózkodjanak a »terepen«, mint az irodákban — oktassanak, irányítsanak és szervezzenek terepi tapasztalatokat. Közvetítsék el egyik tanártól a másikhoz a terepi tapasztalatokat egységesítve ezt és tudatosítva az elmélettel, — mások tapasztalataival. Mert láttunk könyvelőt, aki kissé még mereven, de adta magát és korát és tudta, hogy esztétikai, irodalmi és nyelvtani tudást lehet a ma irodalmán és problématikáján át is, közvetíteni, — nem csupán a középkori Toldi át — lerontva az elemzésekkel annak szépségét, aki tudta, hogy Toldi nem csak középkor, de mai valóság is — s a nádas bujdosóin át a — mai földosztáshoz vezet. Aki tudta — hogy ma rég a múltba tűnt »az álmos béres« dzsentrisz-kulákos világszemléleti bölcsessége és hogy sem ma, sem soha nem tanulunk, csak önmagunk boldogulása céljából.

A gyakorlat és elmélet egysége — ez a tanárkérdés lényege. De ehhez az egységhez, az egységnek lehetővételekor sok feltétel megvalósítása szükséges. Egyebek között a tankönyv is ilyen feltétel. De ilyen feltétel a mai káderek átnevelése is. Ebben az átnevelésben persze a tankönyvnek is nagy szerepe lehet. De a tankönyv, a kézikönyv még nem minden. Könyvre irodalomra, előadásokra, vitákra ugyanolyan fontos és nagy feladat hárul, hiszen itt úgy gondolati, társadalmi, ideológiai mint módszertani átnevelésről is szó van. Módszertani átnevelésről

a formalizmus leküzdéséről bennünk, amely ugyancsak a multak megülepdedett áporodottsága. Most a lényegről, az életre, a gyakorlatra nevelésről van szó és arról kell hogy szó legyen a mai iskolában. Nem arról, hogy a magyar gyerek mondjuk el tudja mondani a szóról-szóra bevágott szerb vagy orosz szövegeket és nyelvtani szabályokat, de arról, hogy ezeket a nyelvtani szabályokat önálló beszélgetéseiben és írásban helyesen alkalmazza; nem arról, hogy talán hamis, hazug történelmi szövegeket is betéve elmondjon de arról, hogy a történelem tanulásain okulva megértse korát és abba be is tudjon kapcsolódni, mindig helyesen ítélve meg, hol a helye. Pedig ez a helyes módszer és ez az igaz önálló tudás még hiányzik, magyar tanáraink és következésképpen magyar diákjaink ióreszéből is.

Vannak diákok persze akik, a helytelen módszerű tanítás dacára is helyesen és főleg önállóan gondolkodnak. Ez ilyenkor sajnos nem az iskolai tanítás hatása nálunk. Tudnunk kell azonban, hogy szerbnyelvű iskoláinkban egyre inkább közelednek egymáshoz valóság, élet, meg iskola és elmélet, tanári módszer és az ifjúsági szervezet módszere, hogy nemsokára teljesen egy úton, szoros munkatársi viszonyban, kart-karba öltve haladjon a két egycélú intézmény. Magyar iskoláink még nem jutottak el erre a fokra. Persze magyar tanáraink is nagyon elfoglalt emberek, mégis időt és módot kell találgatni rá, hogy olvassanak, hogy szakkonferenciákon kicseréljék egymás tapasztalatait, hogy megvitassák az újonnan megjelenő szakr.ábavágó könyvek, cikkek, tanulmányok tartalmát, hogy átértékeljék különösen történelmi irodalmi, földrajzi, filozófiai tudásukat.

A tankönyv adhatja, természetesen a legtöbbet ezen a téren. Hiszen a tankönyv egyként formál tanárt és diákot és a tankönyv sűrítve adja mindazt, amit száz cikkből, tanulmányból, könyvből kellene, hogy átszűrjön a tanár. Itt már azután mentesül a kritikai szemlélet szűksége alól is, bátran rábízhatja magát a tankönyv eszmemenetére és anyagkiválasztására. Viszont ez az előnye a tankönyvnek egyúttal hátránya is annak. Újból ráneveli a tanárt arra, benne hagyja régi beidegzettségében, abban hogy minél kevesebbet igyekezzék önállóan gondolkodni és hogy így az önálló gondolkodást a diákjától se követelje, arra őt rá ne nevelje: olvasmányt ne válogasson — bízson rá mindent — a mindent készen nyújtó tankönyvre. A tankönyv épen ezért nem minden. De a tankönyv nagyon sok. Fontos tehát, hogy minél előbb oldjuk meg ezt a kérdést is.

Az időkérdés persze még sem fontosabb a minőség kérdésnél. Minél előbb — de inkább egy-két hónappal később, és jót! Ez legyen a jelszó. Bárhol fordultam meg, minden városban azzal fogadtak a tanárok: tankönyvet adjatok! De mindenütt azonnal megértették, hogy most az egyszerű igazán nem lehet arról szó, hogy »adjanak«. A passzív várakozás, a másrabízás, iniciativalhiány és önállótlanúság nem oldják meg a kérdést. Kevés az ember. Nincs két garnituránk: egyik aki adja, másik aki várja, kapja a tankönyvet. Fogjunk hozzá és — lesz tankönyvünk. Irjunk, fordítsunk, szerkesszünk. Csak dicsérőleg nyilatkozhatunk e tekintetben, magyar tanárainkról. Habár a 2 évi szünetnélküli kemény munka után úgy diákra, mint tanárra ráfér a pihenés — szívesen irtakoztak fel akár a nyári vakációt fölládozó szerkesztő fordítómunkára is. Ha álljuk mindannyian szavunk — lesz tankönyv hamarosan. Rajtunk áll. A tankönyvek javát szerbből-horvátból fogjuk fordítani. Az olvasó könyveket, antológiát magyar, szerb meg más anyagból állíthatjuk össze: A nyelvtanokat iskoláink szükségleteihez alkalmazva más nyelvtanok és

egyéb hazai anyag alapján szerkesztjük majd meg. A világtörténelmet, fejlődéelméletet földrajzot, akár a természettudományokat vagy matematikát is egyszerű fordítás útján kaphatjuk meg.

A nemzeti történelemhez talán szerb tankönyveink kibővítése által juthatunk. Ezeket a kibővítéseket — magyar részeket — önállóan kell megírunk forrásművek tanulmányozása és kész tankönyvek, vagy kézikönyvek esetleg csak cikkek, tanulmányok anyagának felhasználásával. Az irodalom történetét ugyancsak az átértékelés útján a művekből s megfelelő tankönyv híján tanulmányok, cikkek s a gyakorlati tapasztalatokból született irodalmi jegyzetek alapján kell összeállítanunk.

Hatalmas munka: súlyos problémák megoldása, nagy feladatok vállalása áll előttünk. Ez a most befejezéshez közeledő iskolai év tanulsága. És öröksége egyúttal. Tudatában vagyunk e feladatoknak és vállaljuk őket. Diákok, tanárok, kulturszövetség és hatóságok — egyaránt.

A MI KÓHÁZUNK

Irta: Nagy István

Évekig egy szőlőkerti deszkaházban laktunk, és egy este sem szikrázhattak a nélkül a csillagok, hogy édesanyám lefekvés után a sötétben ne dicsérje áradozóan egy saját ház ezerféle előnyeit. Többek között: nem kell házbért fizetni. Majorságot lehet tartani... Malackát nevelhetnénk... Mindezek a kilátások nem hatottak rám, s makacsul ellene voltam a saját-háznak, mert édesanyám a vasárnapi mozi árából és szakszervezeti tagdíjból akart telket venni és felépíteni rá a házat.

Lehetetlent kívánt tőlem. Nekem a mozi és a szakszervezet olyan volt, mint a Miatyánkban a mindennapi kenyér. Elengedhetetlen. Beteg voltam, ha egy vasárnap elmaradt a mozi. Viszont, ha meg végig izgultam a detektívdrámákat, akkor azért éreztem magam szerencsétlennek, amiért nem vagyok olyan, mint a hős a filmen, aki megmenti a milliomos kisasszonyt a süllyedő hajóról.

Nem is tudom, hova juttatott volna ez a beteges ábrándozás, ha a szakszervezeti elnök nem beszélt volna lelkünkre minden gyűlésen, hogy mi is emberek vagyunk. Sőt: külön emberek mindenkinél. Még a film hősnél is. »Hiszen — mondta nekem egy négy szemközti alkalomával — a munkás nélkül nem volna revolvere. És nem volna motorcsónak, amivel kimentí a milliomos kisasszonyt.« Ettől kezdve már gögösen ültem a moziban.

Nos, egy vacak saját-házért mondtam volna le erről a két örömről? Édesanyám szegényfeje nem bírta megérteni, milyen gyönyörűség az elnök felszólítására felemelni a jobbkart, és szavazni...

Kiszámítottam neki: a mozi árából és a tagdíjból húsz év alatt sem lehet telket és házat szerezni. Felemlítettem neki egy szaktársat, akit nemrég temettünk el éppen azért, mert belehalt a házszerzésbe. Harminc évig éjjel-nappal güröült, kezét, lábát, hátát görbére dolgozta, és amikor kész volt a ház, másnap meghalt. De édesanyámmal nem lehetett számokban beszélni. Ő nem számított, ő csak hitt. »Akarni kell, nagyon akarni, és házunk lesz.« És ha mégsem lesz, annak az én szakszervezetem és a mozi lesz az oka.